

Доц. І.М. Козаченко

Харківський національний медичний університет

Пам'яті вченого: до 95-річчя від дня народження професора В. І. Кононенка

У статті використано архівні матеріали, публікації та спогади сучасників, що відображають життя та діяльність професора В. І. Кононенка.

Результати та їх обговорення

У 2025 році виповнилося 95 років від дня народження провідного вченого й відомого судового медика України, доктора медичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Владислава Ілларіоновича Кононенка. Він народився 4 лютого 1930 року в Полтаві в сім'ї професора Ілларіона Пилиповича Кононенка — лікаря, державного діяча, організатора охорони здоров'я і науковця [1].

Після закінчення середньої школи Владислав Ілларіонович вирішив піти батьківським шляхом і стати лікарем. У 1948 році він вступив на лікувальний факультет Львівського медичного інституту, а з 1949 року продовжив навчання на лікувальному факультеті Харківського медичного інституту (ХМІ), який закінчив у 1954 році. Того ж року його зарахували до аспірантури кафедри судової медицини ХМІ.

У 1957–1958 рр. працював судово-медичним експертом Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи (ХОБСМЕ). У 1958 році, пройшовши за конкурсом, був обраний асистентом кафедри судової медицини ХМІ та захистив кандидатську дисертацію на тему: «Ссадины как объект судебно-медицинского исследования». Одночасно розпочав роботу над докторською дисертацією, яку захистив у 1971 році за темою: «Комплексное физико-химическое исследование трупных пятен».

У 1972 році взяв участь в організації Харківського інституту проблем кріогенної біології і медицини АН УРСР, де протягом двох років очолював відділ тривалої консервації органів і тканин. У 1974–1975 рр. обіймав посаду професора кафедри патологічної анатомії з курсом судової медицини Українського інституту удосконалення лікарів (УІУЛ).

У 1975 році В. І. Кононенко заснував і очолив кафедру судової медицини УІУЛ (з 1992 року — кафедра судово-медичної експертизи; згодом — Харківська медична академія післядипломної освіти). Завідував кафедрою до кінця життя. У 1976 році він отримав вчене звання професора. 1993 року В. І. Кононенко першим серед судових медиків України одержав почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Владислава Ілларіоновича Кононенка відрізняли великі організаторські здібності. Йому були притаманні активна життєва позиція, вміння ставити

Рис. 1. В. І. Кононенко

масштабні завдання та неодмінно досягати мети, велика працездатність, доброзичливість та відкритість у стосунках з людьми. Він користувався заслуженою повагою у всіх, хто його знав. Ці риси його особистості яскраво проявилися саме при створенні кафедри, організації і подальшому удосконаленні її діяльності, на чому варто зупинитись детальніше.

Під час створення у 1975 році кафедра не мала власної бази і займала лише дві кімнати у приміщеннях ХОБСМЕ. Її штат складався із завідувача, старшого лаборанта і лаборанта. Того ж року співробітники кафедри за ініціативою В. І. Кононенка на госпрозрахункових засадах розробили нові методики, що дозволило отримати кошти та побудувати окрему будівлю площею 129 м². У ній розміщувалися дві навчальні кімнати, наукова лабораторія, фотолабораторія, асистентська та кабінет завідувача. Першими навчальними циклами були спеціалізація і удосконалення із судової медицини.

Проте Кононенко усвідомлював, що така база не задовольнить сучасні потреби у підготовці фахівців. Він ініціював ідею об'єднання під одним дахом кафедр

морфологічного профілю УІУЛ та підрозділів бюро судово-медичної експертизи. Він не тільки переконав в цьому керівництво інституту і обласного відділу охорони здоров'я, а й завдяки своїй наполегливості сприяв отриманню дозволу відповідних органів центральної влади на капітальне будівництво окремого корпусу, що було вкрай складно і тому багатьом здавалося неможливим. Але не для Владислава Ілларионовича, який ніколи не мав страху перед «високими кабінетами». Він часто повторював: «Якщо перед мною зачиняють двері, я увійду через вікно». В. І. Кононенко із притаманною йому прискіпливістю й відповідальністю взяв безпосередню участь у проектуванні й навіть у будівництві корпусу. Він організував участь у допоміжних роботах співробітників кафедри та бюро судово-медичної експертизи, а також і лікарів-курсантів, що навчалися на кафедрі.

У побудованому в 1982 році морфологічному корпусі на третьому і четвертому поверхах розмістилися кафедри судової медицини та топографічної анатомії інституту удосконалення лікарів (рис. 2–3). На першому і другому поверхах були розташовані

Рис. 2. Морфологічний корпус

Рис. 3. Головний вхід в морфологічний корпус

створена за пропозицією В. І. Кононенка філія № 2 ХОБСМЕ з моргом і траурною залом, відділеннями судово-медичної криміналістики та судово-медичної експертизи потерпілих та інших осіб, а також патологоанатомічне відділення Салтівського медичного комплексу. Згодом в цьому корпусі розмістився наркологічний центр. Корпус був обладнаний вантажним ліфтом, що забезпечувало подачу трупів із секційних залів моргу на кафедри для демонстрації на лекціях і проведення практичних занять з лікарями-курсантами.

З вводом у дію корпусу розпочався новий етап роботи кафедри судової медицини: було освоєно 500 м² корисної площі, обладнано автоматизовану лекційну залу з магнітофонним записом і апаратурою для демонстрації навчальних кінофільмів, діафільмів та слайдів, а також 5 навчальних аудиторій і 3 науково-дослідних лабораторії, створено навчальний музей кісткових та вологих препаратів,

поповнювався архів таблиць, схем та інших методичних матеріалів (рис 4–6).

На кафедрі була відкрита інтернатура за спеціальністю «Судово-медична експертиза», а також перші в системі післядипломної підготовки судово-медичних експертів цикли: «Судово-медична експертиза живої людини», «Цитологічні методи дослідження», «Судово-медична експертиза статевих станів та при статевих злочинах», «Судово-медична експертиза вогнепальної та вибухової травми» тощо. Лише на цій кафедрі за підготовленими під проводом проф. В. І. Кононенка навчальними програмами й тестовими питаннями проводилась спеціалізація, тематичне удосконалення і передатестаційна підготовка із судово-медичної криміналістики, гістології й цитології.

З перших років своєї діяльності кафедра працювала над такими науковими проблемами: вивчення поствітальних процесів і явищ у тканинах і органах

Рис. 4–5. Лекційна зала

Рис. 6. Музей вологих препаратів

у різні періоди, судово-медична травматологія. Згодом кафедра стала провідною в Україні з актуальної проблеми вогнепальної травми. Викладачами кафедри з цієї тематики захищені 1 докторська і 3 кандидатські дисертації. Під керівництвом В. І. Кононенка виконано 14 дисертацій, з яких одна докторська. Він був автором 5 монографій, понад 250 наукових публікацій, 2 патентів на винаходи, чисельних раціоналізаторських пропозицій, редактором 6 збірок наукових праць кафедри.

Кафедра постійно працювала в тісному контакті з органами охорони здоров'я, прокуратури, міліції та суду. Кафедра організувала науково-практичні конференції в Харкові, Полтавській, Сумській та інших областях України з метою пропаганди передового досвіду, знань, підвищення кваліфікації та поліпшення експертної діяльності на місцях.

В. І. Кононенко, як вихованець харківської школи судових медиків, заснованої Заслуженим професором Миколою Сергійовичем Бокаріусом, і продовжувач справи свого учителя професора Миколи Миколайовича Бокаріуса вважав за необхідне укріплити зв'язок кафедри з бюро судово-медичної експертизи. Як він, так і всі викладачі кафедри проводили судово-медичні експертизи не тільки під час занять з лікарями-курсантами, а також, працюючи за сумісництвом в підрозділах бюро. На кафедрі під головуванням проф. В. І. Кононенка, виконувалися складні комісійні судово-медичні і комплексні медико-криміналістичні експертизи з участю фахівців Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз імені Заслуженого професора М. С. Бокаріуса. Крім того, науковці кафедри надавали консультації експертам-практикам, працівникам

правоохоронних органів, виступали як експерти в судах, брали участь у щорічних нарадах керівників бюро судово-медичної експертизи України.

В. І. Кононенко в 1991–2003 роках був головою заснованого 1948 року проф. М. М. Бокаріусом Харківського товариства судових медиків і криміналістів [2]. Варто зазначити, що виконання цих громадянських обов'язків В. І. Кононенком прийшлося на ту пору, коли перестав існувати СРСР, і за волевиявленням українського народу була створена незалежна Україна. У цей період, якій увійшов у історію під назвою «розбудова України», у скрутному економічному становищі поряд з іншими медичними установами опинилась і судово-медична служба держави. Бракувало коштів на забезпечення діяльності закладів судово-медичної експертизи, не було можливостей для достатнього фінансування наукових досліджень, практично припинило свою діяльність, як цілісна структура, Українське товариство судових медиків і криміналістів. У ті тяжкі часи В. І. Кононенка призначили головним позаштатним спеціалістом управління охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації за сумісництвом. Він проводив велику організаційно-методичну роботу, опікувався підготовкою кадрів, підтримував тісний зв'язок із працівниками правоохоронних органів. Владислав Ілларіонович першим зрозумів, що сподіватися слід на свої сили й можливості та на підтримку місцевої медичної спільноти. Саме тому він зміг зберегти Харківське товариство судових медиків і криміналістів, домігшись включення його до складу Харківського медичного товариства на правах профільного, яким воно є й дотепер.

Результати наукових досліджень В. І. Кононенка з морфології трупних плям та визначення давнини смерті стали класичними, увійшли в підручники та посібники й понині використовуються в судово-медичній практиці.

В. І. Кононенко був членом Президії товариства судових медиків і криміналістів України, членом Проблемної комісії із судової медицини МОЗ СРСР, редакційної ради журналу «Судебно-медицинская экспертиза», членом редакційної колегії «Українського судово-медичного вісника».

Заслуги В. І. Кононенка відзначені орденом Богдана Хмельницького, 6 медалями, відзнакою «Отличнику здравоохранения», подяками МОЗ України, премією ім. М. С. Бокаріуса.

Основні опубліковані праці В. І. Кононенка:

1. Кононенко В. І., Крапівкін Ю. А. Огнестрельная и взрывная травма (учебно-методические рекомендации в схемах и таблицах). Х. : Министерство здравоохранения СССР, Украинский институт усовершенствования врачей, 1991. 52 с.
2. Марченко М. І., Кононенко В. І. Практическое руководство по судебной энтомологии. Х. : Украинский институт усовершенствования врачей, 1991. 70 с.
3. Кононенко В. І. Судебно-медицинская оценка трупных пятен (диагностические таблицы). Х. : Министерство охраны здоровья Украины, Харьковский институт усовершенствования врачей, 1993. 28 с.
4. Словарь русско-украинско-английский для судебно-медицинской деятельности / под ред. В. І. Кононенко. Х. : Министерство охраны здоровья Украины, Харьковская медицинская академия последипломного образования, ЗАО «Харьковская типография № 16». 224 с.

Висновки

Професор Владислав Ілларіонович Кононенко залишив значний слід у розвитку судової медицини в Україні та за її межами. Його наукові здобутки, організаційні здібності та внесок у підготовку фахівців забезпечили йому почесне місце серед провідних учених країни. Світла пам'ять про нього назавжди збережеться у серцях колег та учнів.

Список використаної літератури

1. Козаченко І. М. Кононенко Владислав Іларіонович Стаття Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4933>.
2. Козаченко І. М. Микола Миколайович Бокаріус — засновник Харківського товариства судових медиків і криміналістів. Криміналістика і судова медицина в умовах сучасних викликів та глобальних загроз : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 125-річчю від дня народження проф. М. М. Бокаріуса та 85-річчю каф. криміналістики Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, м. Харків, 12 листоп. 2024 р. — Харків : Право, 2024. — С. 41–45.

Пам'яті вченого: до 95 річчя від дня народження професора В. І. Кононенка

Доц. І.М. Козаченко

Харківський національний медичний університет

Статтю присвячено 95-річчю від дня народження професора Владислава Ілларіоновича Кононенка — провідного вченого й відомого судового медика України, доктора медичних наук, Заслуженого діяча науки і техніки України. Висвітлено його життєвий шлях, наукову діяльність, внесок у розвиток судово-медичної експертизи та організацію післядипломної медичної освіти.

Ключові слова: Кононенко В. І., судова медицина, Харківська школа, історія науки.

In memory of professor V. I. Kononenko on the 95th anniversary of his birth

Assoc. prof. I.M. Kozachenko

Kharkiv National Medical University

The article is dedicated to the 95th anniversary of Professor Vladyslav Illarionovych Kononenko, a prominent Ukrainian forensic physician, Doctor of Medical Sciences, and Honoured Scientist of Ukraine. His life path, scientific achievements, and contribution to forensic medicine and postgraduate medical education are highlighted.

Key words: Kononenko V. I., forensic medicine, Kharkiv school, history of science.

Контактна інформація: Козаченко Ігор Миколайович —
доктор філософії, доцент, Харківський національний медичний університет.
Доцент кафедри патологічної анатомії та судово-медичної експертизи, голова Харківського товариства судових
медиків і криміналістів імені проф. М. М. Бокаріуса,
E-mail: ikoz@ukr.net к.т.+380677180312

Стаття надійшла до редакції 21.09.2025 р.